

Брич Ярослав Олександрович,
аспірант кафедри приватного права
факультету правничих наук
Національного університету
«Киево-Могилянська академія»

СКАСУВАННЯ НАРАДЧОЇ КІМНАТИ: КРОК ДО ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ?

82 **Анотація.** Тривалий період як у науковій, так і в суддівській спільноті висловлювали різні думки щодо доцільності існування нарадчої кімнати. Законодавець, стверджуючи про необхідність здійснення ефективного правосуддя в розумні строки, з 8 лютого 2025 р. у цивільному процесі України замінив таємницю «нарадчої кімнати» на таємницю «ухвалення судового рішення» і вилучив поняття «нарадча кімната» як таке. Нині виявлено децю відмінні підходи в суддівській спільноті щодо окремих аспектів застосування оновлених норм у частині способу відкладення ухвалення та проголошення судового рішення, а також можливості ухвалення скороченого судового рішення за наслідками такого відкладення. Висловлено сподівання, що запроваджені зміни щодо чітких строків і стадійності ухвалення та проголошення судового рішення допоможуть підвищити оперативність і ефективність цивільного процесу.

Восьмого лютого 2025 р. набрав чинності Закон України № 4173-ІХ від 19 грудня 2024 р. «Про внесення змін до Закону України “Про судоустрій і статус суддів” та деяких інших законодавчих актів України щодо вдосконалення ухвалення та проголошення судових рішень»¹. Цим За-

¹ Про внесення змін до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» та деяких інших законодавчих актів України щодо вдо-

коном, зокрема, замінено у цивільному, господарському й адміністративному судочинстві таємницю «нарадчої кімнати» на таємницю «ухвалення судового рішення» і вилучено поняття «нарадча кімната» як таке.

Термін «нарадча кімната» не був новим для цивільного процесу України, він зберігся із радянського законодавства. Водночас лише Цивільний процесуальний кодекс України (далі – ЦПК України) 2004 р., який набрав чинності 1 вересня 2005 р., закріпив на рівні процесуального закону, що йдеться саме про «спеціально обладнане для прийняття судових рішень приміщення» (частина 1 статті 195)². Технічні вимоги до такого приміщення встановили Державні будівельні норми України «Будинки і споруди. Суди» у пункті 6.2.2, зокрема нарадча кімната належить до допоміжних приміщень саме залів судових засідань; має бути площею не меншою ніж 9,0 м² при залах судових засідань для розгляду цивільних справ у судах першої інстанції і не меншою ніж 9,0–12,0 м² для апеляційних судів; вона має бути при кожному залі судових засідань, примикати до нього з боку процесуальної зони і мати окремий вхід, який має бути розташований так, щоб під час руху судді не контактували з учасниками судового процесу та відвідувачами; а також має бути передбачено санітарний вузол³.

Як наголошувала Державна судова адміністрація України, станом на 24 лютого 2022 р. лише 22 % судів першої та

сціоналення ухвалення та проголошення судових рішень: Закон України № 4173-IX від 19.12.2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4173-20#Text> (дата звернення: 28.02.2025).

² Цивільний процесуальний кодекс України: Кодекс України, Закон № 1618-IV від 18.03.2004 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15/ed20040318#Text> (дата звернення: 28.02.2025).

³ Державні будівельні норми України «Будинки і споруди. Суди» ДБН В.2.2-26:2010. URL: https://e-construction.gov.ua/files/new_doc/3019121337860883504/2023-01-19/0e05953c-7bab-4137-a2b7-36d067d019b8.pdf (дата звернення: 28.02.2025).

апеляційної інстанції розміщувалися у приміщеннях, що за основними параметрами були максимально наближені до вимог Державних будівельних норм України⁴. Власне, однією з причин недотримання останніх і була недостатня кількість або й зовсім відсутність нарадчих кімнат, особливо в судах першої інстанції. У багатьох судах нарадча кімната мала «переважно умовне значення», і нею, як правило, слугував «кабінет судді, з якого видаляються учасники справи»⁵. Відвідувачі судів часто могли бачити таблички на дверях кабінетів суддів із написами: «Суддя перебуває у нарадчій кімнаті» або «Нарадча кімната». При цьому, офіс судді (помічник і секретар) зазвичай теж були у тому самому кабінеті, оскільки там і визначені їхні робочі місця. Як наслідок, не дотримувалась норма частини 1 статті 245 ЦПК України у редакції, чинній до 8 лютого 2025 р., про те, що під час ухвалення судового рішення ніхто не має права перебувати в нарадчій кімнаті, крім складу суду, який розглядає справу.

84

Окрім того, ЦПК України не регламентував ані тривалість перебування судді (суддів за колегіального розгляду) в нарадчій кімнаті, ані можливість здійснення перерв та їх тривалість⁶, хоча такі перерви і допускала судова практика (наприклад, постанова Касаційного цивільного суду

⁴ Звіт про діяльність Державної судової адміністрації України за 2023 р. С. 19. URL: https://dsa.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/dsa/2024/pidsumky_roboty_2023/%D0%97%D0%92%D0%86%D0%A2%20%D0%BF%D1%80%D0%BE%20%D0%B4%D1%96%D1%8F%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C%20%D0%94%D0%A1%D0%90%D0%A3%20%D0%B7%D0%B0%202023_.pdf (дата звернення: 28.02.2025).

⁵ Гудима М. М., Гудима-Підвербецька М. М. Таємниця нарадчої кімнати як гарантія незалежності суддів та умова правосудності судового рішення: правові та моральні аспекти. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2024. № 3. С. 18–19. <https://doi.org/10.32782/2408-9257-2024-3-3>.

⁶ Там само. С. 19.

у складі Верховного Суду від 16 вересня 2021 р. у справі № 754/14463/18 ⁷).

Тривалий період як у науковій, так і в суддівській спільноті висловлювали різні думки щодо доцільності існування нарадчої кімнати. Наприклад, у нещодавній статті М. Гудима і М. Гудима-Підвербецька вважали її наявність цілком виправданою. Вони пояснювали, що «у випадку колегіального розгляду справи беззаперечною є потреба перебування колегії суддів в окремому приміщенні, задля здійснення обговорення та голосування за ухвалення судового рішення. І хоча при одноособовому розгляді справи судді радитися ні з ким, все ж врахування того, що рішення суду часто ухвалюється в складній моральній обстановці... зумовлює потребу виходу судді у спеціально відокремлене приміщення, де буде перебувати тільки він» ⁸. Суддя П. Прохоров ще у 2020 р. зазначав, що «у сьогоdnішніх реаліях інститут нарадчої кімнати не завжди є доречним, він, як вбачається, повинен мати не імперативний, а диспозитивний характер» ⁹.

85

Водночас законодавець вирішив піти шляхом повного скасування нарадчої кімнати. Як зазначено в пояснювальній записці відповідного законопроекту № 9445 від 30 червня 2023 р., інститут «нарадчої кімнати» має вигляд надмірного формалізму та не відповідає ані меті запровадження терміна «таємниця нарадчої кімнати», яка

⁷ Постанова Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду від 16.09.2021 р. у справі № 754/14463/18. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/99714160> (дата звернення: 28.02.2025).

⁸ Гудима М. М., Гудима-Підвербецька М. М. Таємниця нарадчої кімнати як гарантія незалежності суддів та умова правосудності судового рішення: правові та моральні аспекти. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2024. № 3. С. 22. <https://doi.org/10.32782/2408-9257-2024-3-3>.

⁹ Прохоров П. А. Нарадча кімната: сучасна необхідність чи «рудимент» минулого? *Підприємство, господарство і право*. 2020. № 9. С. 59. <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2020.9.10>.

насамперед має передбачати заборону втручання та впливу на прийняття судового рішення, ані суті судової діяльності, яка передбачає здійснення ефективного правосуддя в розумні строки. У пояснювальній записці також стверджувалось, що «нарадча кімната» є рудиментом радянського законодавства, і такого поняття немає у США, Франції, Швейцарії, Німеччині, Польщі та Великій Британії¹⁰.

Дев'ятнадцятого грудня 2024 р. законопроект було ухвалено як Закон України № 4173-IX, і внесені ним основні зміни є такими:

- 1) інститут процесуального права «таємниця нарадчої кімнати» змінено на «таємниця ухвалення судового рішення». Визначено, що втручання в процес ухвалення судом судового рішення забороняється;
- 2) передбачено, що після судових дебатів суд оголошує про перехід до стадії ухвалення рішення та час його проголошення в цьому самому судовому засіданні;
- 3) у виняткових випадках залежно від складності справи суд може відкласти ухвалення та проголошення рішення на строк не більш як на десять днів із дня переходу до ухвалення рішення, оголосивши дату та час його проголошення¹¹.

Двадцять дев'ятого січня 2025 р. на офіційному вебсайті Верховного Суду опубліковано «Рекомендації апеляційним та місцевим судам у зв'язку зі скасуванням інституту “нарадчої кімнати”», де зауважено, що

¹⁰ Пояснювальна записка до проекту Закону України № 9445 від 30.06.2023 р.. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/42180> (дата звернення: 28.02.2025).

¹¹ Про внесення змін до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» та деяких інших законодавчих актів України щодо вдосконалення ухвалення та проголошення судових рішень: Закон України № 4173-IX від 19.12.2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4173-20#Text> (дата звернення: 28.02.2025).

- 1) судові рішення можуть бути ухвалені та підписані в будь-якому приміщенні суду, в якому є можливість провести обговорення питань, що виникають під час прийняття судового рішення за колегіального розгляду справи, із забезпеченням збереження таємниці ухвалення судового рішення. Для ухвалення судового рішення суд може вийти із зали судового засідання або залишатися в ній;
- 2) про відкладення ухвалення та проголошення судового рішення на строк не більше ніж десять днів із дня переходу до стадії ухвалення судового рішення учасники справи мають бути повідомлені у спосіб, встановлений ЦПК України. Не допускається вчинення інших процесуальних дій у цій справі протягом цього періоду, а також у призначеному для проголошення судового рішення судовому засіданні. Про відкладення судового засідання суд постановляє ухвалу, визначаючи у ній день та час проголошення судового рішення. Разом з тим, ЦПК України, зокрема стаття 245, не містить заборони розглядати інші справи в цей період. Під час вказаного проміжку часу суд повинен ухвалити повне судове рішення¹².

Останнє роз'яснення щодо необхідності ухвалення саме повного рішення є дискусійним, адже ЦПК України чіткої норми про це не містить. Деякі судді першої інстанції стверджують, що норми процесуального закону (частина 6 статті 259 ЦПК України) дозволяють судді проголосити вступну та резолютивну частину рішення з наступним складанням повного рішення суду і за ситуації відкладення ухвалення та проголошення судового

¹² Рекомендації апеляційним та місцевим судам у зв'язку зі скасуванням інституту «нарадчої кімнати». URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1748287/> (дата звернення: 28.02.2025).

рішення¹³. Окрім того, певні судді вважають, що постановлення ухвали про відкладення розгляду справи, повідомлення учасників справи у цьому випадку не вимагається, а суд лише оголошує дату і час проголошення рішення¹⁴.

Отже, наразі вже виявлено дещо відмінні підходи в суддівській спільноті щодо окремих аспектів застосування оновлених норм у частині способу відкладення ухвалення та проголошення судового рішення, а також можливості ухвалення скороченого судового рішення за наслідками такого відкладення. Все ж є сподівання, що запроваджені зміни щодо чітких строків і стадійності ухвалення та проголошення судового рішення допоможуть підвищити оперативність і ефективність цивільного процесу.

¹³ Хотинська-Нор О., Потапенко А., Свояк Д. Основні новели Закону № 4173-IX щодо вдосконалення ухвалення та проголошення судових рішень: коментарі членів авторського колективу законодавчих пропозицій. *Судово-юридична газета*. 27.01.2025 р. URL: <https://sud.ua/uk/news/blog/321569-osnovnye-novelly-zakona-no4173-ix-po-usovershenstvovaniyu-prinyatiya-i-provozglasheniya-sudebnykh-resheniy-kommentarii-chlenov-avtorskogo-kollektiva-zakonodatelnykh-predlozheniy> (дата звернення: 28.02.2025).

¹⁴ Даценко В., Свояк Д., Тиханський О. Вилучення «нарадчої кімнати» з процесуальних кодексів – дискусійні питання на прикладі ЦПК. *Судово-юридична газета*. 25.02.2025 р. URL: https://sud.ua/uk/news/blog/324101-isklyuchenie-soveschatelnoy-komnaty-iz-protsessualnykh-kodeksov-diskussionnye-voprosy-na-primere-gpk?fbclid=IwZXh0bgNhZW0CMTEAAR35-TAGaS5G2166ERtTPHgUbFmWmqNtXoY5hVRgNJoSJf2Qip0oDpLMkM_aem_1a2bynCBlLqtqNOR4_rOZOw (дата звернення: 28.02.2025).